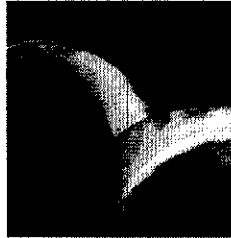
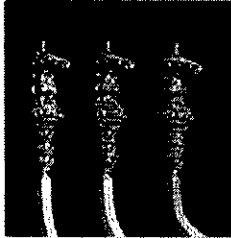

INSTITUTE
FOR
JEWISH
CONTINUITY

OPPORTUNITIES FOR LIFE-LONG LEARNING

7504 SEVEN MILE LANE · BALTIMORE, MD 21208

410-415-3755 · INFO@GOIJC.ORG · WWW.GOIJC.ORG

Purposeful Prayer: Dialogue with the Divine

Birchos HaShachar – Part III:

Beginning the Morning on the Right Spiritual Foot

Rabbi Shmuel Silber

November 19th, 2012

THIS COURSE IS DEDICATED IN MEMORY OF:

אסתר חיה ז"ל בת צבי ופרומה עלקא פייגא בת מאיר ופשא לאה ז"ל נח בן אברהם ופייגא ז"ל
תהא נשמתם צרוורת בצרוור החיים

MAY THEIR SOULS BE BOUND IN THE EVERLASTING BOND OF LIFE

1. סדר פגשת האלוקים

23 / SHACHARIM/MORNING SERVICE

MORNING BLESSINGS

THE AKEDAH

The following supplicatory paragraph is omitted on the Sabbath and Festival.

Our God* and the God of our forefathers, remember us with a favorable memory before You, and recall us with a recollection of salvation and mercy from the primal loftyest heavens. Remember on our behalf - O HASHEM, our God - the love of the Patriarchs, Abraham, Isaac and Israel, Your servants; the covenant, the kindness, and the oath that You swore to our father Abraham at Mount Moriah, and the Akedah, when he bound his son Isaac atop the altar, as it is written in Your Torah:

Genesis 22:1-19

And it happened after these things that God tested Abraham and said to him, 'Abraham.'

And he replied, 'Here I am.'

And He said, 'Please take your son, your only one, whom you love - Isaac - and get yourself to the Land of Moriah; bring him up there as an offering, upon one of the mountains which I shall indicate to you.'

So Abraham awoke early in the morning* and he saddled his donkey; he took his two young men* with him, and Isaac, his son. He split the wood for the offering, and rose and went toward the place which God had indicated to him.

On the third day, Abraham looked up, and perceived the place from afar. And Abraham said to his young men, 'Stay here by yourselves with the donkey, while I and the lad will go yonder; we will prostrate ourselves and we will return to you.'

And Abraham took the wood for the offering, and placed it on Isaac, his son. He took in his hand the fire and the knife, and the two of them went together. Then Isaac spoke to Abraham his father and said, 'Father -'

And he said 'Here I am, my son.'

And he said, 'Here are the fire and the wood, but where is the lamb for the offering?'

And Abraham said, 'God will seek out for Himself the lamb* for the offering, my son.' And the two of them went together.

They arrived at the place which God indicated to him.

Hashanah Mussaf:

So Abraham awoke early in the morning. He began early, with alacrity, to do God's will, even though he had been commanded to slaughter his beloved Isaac. From this verse the Sages derive that one should perform his religious obligations (e.g., circumcisions) as early in the day as possible (Pesachim 4a).

His two young men, Ishmael, his

oldest son, and Eliezer, his trusted servant.

We will prostrate ourselves and we will return. An unintended prophesy came from Abraham's lips. Instead of saying 'I will return' - without Isaac - he said 'we,' for such indeed was God's intention.

God will seek out for Himself the lamb. The Midrash teaches that Isaac understood from this reply that he would

ברכות השחר

עבודת / 22

עלדה

The following supplicatory paragraph is omitted on the Sabbath and Festival.

אלהינו* ואלהי אבותינו. וברנו בנפולין טוב לקנה, וקנה בפקודת ישועה ורחמים משמי קדם. וזכר לנו יוח אלהינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישאל עקרה, את הברית ואת הברית ואת השבועה שושפעתם לאברהם אבינו בפר המורית, ואת העקרה שעקר את יצחק בנו על גפי המוקת, פמתנו בתורתך:

מסכת בבבא

והיו אתה הדיברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו, אברהם: ויאמר, הנני ויאמר, קח נא את

בנך את יחודה, אשר אהבת, את יצחק, ולך לך אל ארץ המורה, והעלה שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך וישם אברהם בפקר, ויחשב את חמורו, וקח את שני

בנך יתו, ואת יצחק בנו, ויבצע עצי עלה, ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים. ביום השלישי, וישא אברהם את עריו, וירא את המקום מרחוק, ויאמר אברהם אל עריו

שכנו לך פה עם החמור, ואני והנער נלך ער פה, ונשתחוו ונקוברה אליכם. ויקח אברהם את עצי העלה, וישם על יצחק בנו, ויקח בידו את האש ואת הפאקלה, וילכו שניהם

חדו, ויאמר יצחק אל אברהם אביו, ויאמר, אבני, ויאמר, הנני בני, ויאמר, אלהים יראה לו השדה אשר אמר לו האלהים, שניהם יחדו, וילכו אל המקום אשר אמר לו האלהים,

THE AKEDAH

The Akedah is the story of the most difficult challenge to Abraham's faith in God: he was commanded to sacrifice Isaac, his beloved son and sole heir, to God. Father and son jointly demonstrated their total devotion, upon which God ordered Abraham to release Isaac. The Kabbalistic masters, from Zohar to Arizal, have stressed the great importance of the daily recitation of the Akedah. In response to their writings, the Akedah has been incorporated into the great majority of Siddharim, although it is not recited in all congregations. In some congregations, it is recited individually rather than as part of the public morning service. The Zohar records that this recitation of Abraham and Isaac's readiness to put love of God ahead of life itself is a source of heavenly mercy whenever Jewish lives are threatened. Avozas Hakodesh comments that the Akedah should inspire us toward greater love of God, by following the example of Abraham and Isaac. Arizal teaches that the recitation brings monument to someone who reports sincerely, for he identifies himself with the two Patriarchs who placed loyalty to God above all other considerations.

Our God. This preliminary supplication is one of the highlights of the Rosh

Abraham built the altar there, and arranged the wood, he bound Isaac, his son, and he placed him on the altar atop the wood. Abraham stretched out his hand, and took the knife to slaughter his son.

And an angel of HASHEM, called to him from heaven, and said, 'Abraham! Abraham!'

And he said, 'Here I am.'

And he said, 'Do not stretch out your hand against the lad nor do anything to him, for now I know that you are a God-fearing man, since you have not withheld your son, your only one, from Me.'

And Abraham looked up and saw — behold a ram! — after it had been caught in the thicket by its horns. So Abraham went and took the ram and brought it as an offering instead of his son. And Abraham named that site 'HASHEM Yireh,* as it is said this day: On the mountain HASHEM is seen.

The angel of HASHEM called to Abraham, a second time from heaven, and said, "By Myself I swear, 'declared HASHEM, 'that since you have done this thing, and have not withheld your son, your only one, I shall surely bless you and greatly increase your offspring like the stars of the heavens and like the sand on the seashore; and your offspring shall inherit the gate of its enemy; and all the nations of the earth shall bless themselves by your offspring, because you have listened to My voice.'"

Abraham returned to his young men, and they rose and went together to Beer Sheva, and Abraham stayed at Beer Sheva.

The following supplicatory paragraph is omitted on the Sabbath and Festivals.

רבותי של עולם

Master of the universe! May it be Your will, HASHEM, our God, and the God of our forefathers, that You remember for our sake the covenant of our forefathers, just as Abraham our forefather suppressed his mercy for his only son and wished to slaughter him in order to do Your will, so may Your mercy suppress Your anger from upon us and may Your mercy overwhelm Your attributes. May You overstep with us the line of Your law and deal with us — O HASHEM, our God — with the attribute of kindness and the attribute of mercy. In Your great goodness may You turn aside Your burning wrath from Your people, Your city, Your land, and Your heritage. Fulfill for us, HASHEM, our God, the word You pledged through Moses, Your servant, as it is said: 'I shall remember My covenant with Jacob; also My covenant with Isaac, and also My covenant with Abraham shall I remember; and the land shall I remember.'

(1) Leviticus 26:42

the future Temple Mount (Onkelos). Akedah as a source of merit for the offspring of Alternatively, God will eternally 'see' the Abraham and Isaac (R' Bachya).

ויקח שם אברהם את המזבח, ויערר את העצים, ויעקוד את יצחק בנו, וישם אותו על המזבח מפעל לעצים, וישלח אברהם את ידו, ויקח את המאכלה לשחוט את בנו. ויקרא אליו מלאך יהוה מן השמים, ויאמר, אברהם, אברהם: ולאמר, הנהני. ויאמר, אל תשלה ידך אל הנער, ואל תעש לו מאומה, כי עמתי גדעתי. וירא אלהים אמתו, ולא חשפה את פנה את יחידה ממני. וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר, נאֹתו בספר פקדוני, וילך אברהם ויקח את האיל והעלה לעלה מחת פניו. ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראתי. אשר אמר היום, פה יהוה יראתי. ויקרא מלאך יהוה אל אברהם, שנית מן השמים. ויאמר, כי נשבעתי נאם יהוה. כי נעו אשר עשית את הדבר הזה, ולא חשבת את פנה את יחידה. כי ברך אברהם, והרבה ארבה את ורעה פכדברי השמים, וכחול אשר על שפת נהם, וירש ורעה את שער אליבי. והתפרכו כורעה כל גווי הארץ, עקב אשר שמעת בקולי. וישב אברהם אל נערו, וקמנו וילכו יחדו אל פאר שבע, וישב אברהם בפאר שבע.

The following supplicatory paragraph is omitted on the Sabbath and Festivals.

רבותי של עולם

יהי רצון מלפניך, יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתפוך לנו ברית אבותינו. כמו שקבש אברהם אבינו את רחמיך מן יחידו, ורעה לשחוט אותו כדי לשעות רצונה. כי וקפשו רחמיך את פעמך מעליו, ונגלו רחמיך על מולדתי, ומקום אמתו לפנים משורת דינה, ותחנת עמנו, יהוה אלהינו, פמדת החסד ורמיית הרחמים. וקטפה הגדול, לשוב מרון אפך מעמך ומעירך ומאוצך ומנבולתך. וקום לנו יהוה אלהינו, את הדיבר שהתחטמנו על ידי משה עבדך, פאמורי וקרבתי את בריתי עקוב, ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אופר, והארץ אופרי.

be the sacrificial 'lamb.' Nevertheless, though Isaac was in the prime of life at the age of 37 and Akedah took place a century before his death, Abraham and Isaac were united in their dedication. His Temple, literally, HASHEM will see the mountain, since the Akedah look place at the appropriate site on His Temple. Alternatively, God will see the appropriate site for them united together, united in their dedication.

2. The Warmth and the Light: Rabbi Aharon Soloveitchik (42-43)

The purpose of the *akeidah*, as the Ramban explained, was not to convince God that Avraham could make the supreme sacrifice, but to convince Avraham himself that he was capable of such a noble act, of offering his own son to God, which was a much greater sacrifice than offering himself. Once Avraham realized that he was capable of making such a great sacrifice, he understood that he was certainly able to make small sacrifices. The Midrash tells us that im-

mediately after the *akeidah*, Avraham sent Yitzchak to the *yeshivah* of Shem and Eiver. Although Yitzchak was already thirty-seven years old at the time and could have gone to *yeshivah* earlier, Avraham apparently had not until then wished to make the small sacrifice of being separated from his son. After the *akeidah*, however, he realized that he was capable of making this sacrifice. Therefore, when Avraham left the scene of the *akeidah*, Yitzchak is no longer mentioned as walking together with him. Avraham had learned the lesson of the *akeidah*, that it is important to make small, daily sacrifices, and he therefore sent Yitzchak to study in the *yeshivah*.

Through the experience of the *akeidah*, Avraham had gained the inner strength to sanctify God's name at every step and in every action. For this reason, the *nisayon* of the *akeidah* is attributed to Avraham rather than Yitzchak, because the primary lesson of the *akeidah* was directed at Avraham. It demonstrated the concept of sanctifying God's name not through martyrdom, but through the constant, small sacrifices of life.

3. תהלים פרק ל

א מְזֹמֵר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: ב אֲרוֹמְמֶךָ יְהוָה כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא-שָׁמַחַת אִיבֵי לִי: ג יְהוָה אֱלֹהֵי שׁוֹעֲתֵי אֱלֹהֵי וַתְּרַפְּאֵנִי: ד יְהוָה הֶעֱלִית מִן-שְׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתָנִי מִיַּרְדֵּי- [מִיַּרְדֵּי] בּוֹר: ה זָמַרְנוּ לִיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזִכָּר קִדְשׁוֹ: ו כִּי רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרִצּוֹנִי בְעָרֹב לָלֵן כְּכִי וְלִבְקָר רִנָּה: ז וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי כְּשִׁלְוֵי בַל-אֲמוּט לְעוֹלָם: ח יְהוָה בְּרִצּוֹנֶךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְוִי עֵז הַסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הִיִּיתִי נִבְהַל: ט אֱלֹהֵי יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל-אֲדֹנָי אֲתַחֲנֵן: י מֵהַבֶּצַע בְּדַמִּי בְרִדְתִּי אֶל-שַׁחַת הַיּוֹדֶךָ עֶפֶר הִיגִיד אֲמַתְךָ: יא שָׁמַע יְהוָה וַחֲנֹנִי יְהוָה הִיָּה עֶזֶר לִי: יב הִפַּכְתָּ מִסְפָּדִי לְמַחֹל לִי פִתַּחַת שִׁקִּי וַתֹּאזְנֵנִי שְׂמַחָה: יג לְמַעַן | יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יָדָם יְהוָה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֹדְךָ:

1. A psalm; a song of dedication of the House, of David. 2. I will exalt You, O Lord, for You have raised me up, and You have not allowed my enemies to rejoice over me. 3. O Lord, I have cried out to You, and You have healed me. 4. O Lord, You have brought my soul from the grave; You have revived me from my descent into the Pit. 5. Sing to the Lord, His pious ones, and give thanks to His holy name. 6. For His wrath lasts but a moment; life results from His favor; in the evening, weeping may tarry, but in the morning there is joyful singing. 7. And I said in my tranquility, "I will never falter." 8. O Lord, with Your will, You set up my mountain to be might, You hid Your countenance and I became frightened. 9. To You, O Lord, I would call, and to the Lord I would supplicate. 10. "What gain is there in my blood, in my descent to the grave? Will dust thank You; will it recite Your truth? 11. Hear, O Lord, and be gracious to me; O Lord, be my helper." 12. You have turned my lament into dancing for me; You loosened my sackcloth and girded me with joy. 13. So that my soul will sing praises to You and not be silent. O Lord, my God, I will thank You forever.

4. משנה מסכת ביכורים פרק ג משנה ד

[ד] החליל מכה לפנייהם עד שמגיעין להר הבית הגיעו להר הבית אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי (תהלים ל):

5. מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יח הלכה ג

.... בחנוכה, ארוממך י"י.

6. מלבי"ם תהלים פרק ל פסוק א

(א) שיר חנוכה הבית, המזמור כולו יוסד לתת הודאה בחלותו ויחי מחליו, ולא נמצא בו שום ענין מחנוכת בית? ומבואר שהבית המוזכר פה הוא הבית המשלי, הוא הגוף שהוא מעון לנפש ובית להאדם הפנימי השוכן ודר בקרבו, כי הנפש הוא האדם באמת, והגוף החמרי הוא רק בית חומר לשבתה כל ימי היותה במצודה ... ועת חלה אז רפפו עמודי הבית ומכוונותיו, ואחר שנתרפא נבנה הבית על תילו וישב לימי עלומיו, לכן ציין שם השיר בשם חנוכה הבית לדוד, ר"ל בית דוד העצמי, מעון נפשו שנתחנך בהרפאותו:

7. רש"י תהלים פרק ל פסוק ח

(ח) שיר חנוכה הבית - שיאמרוכו הלויים חנוכה הבית צימי שלמה:

8. אבן עזרא תהלים פרק ל פסוק א

א. מזמור, חנוכה הבית - יש אומרים שצוה דוד שינגנו המשוררים זה המזמור בחנוכה הבית הראשון ויש אומרים בחנוכה הבית השני או השלישי כי דמה ימי הגלות לימי החולי כאשר אפרש

ב. והקרוב אלי כי זה המזמור חברו בחנוכה ביתו בית ארזים כי הכתוב לא הזכיר בית השם ... ואותו הזמן חלה דוד ויחי מחליו ויאמר רבי משה כי דוד התאבל כאשר אמר לו נתן כי הוא לא יבנה הבית לשם וכאשר אמר לו כי שלמה בנו יבנה הבית אז התאזר שמחה תחת אבלו כי בנו כמוהו ולא יחרפהו האויב ואמר כי יגון הנפש נמשל לחולי הגון ויותר קשה כדרך רוח איש יכלכל מחלהו:

9. רד"ק תהלים פרק ל פסוק א

א. מזמור שיר חנוכה הבית לדוד. חיברו דוד שיאמרוהו בחנוכה בית המקדש. ואף על פי שאין בזה המזמור זכר הבית הזכיר בו סליחת פשעיו, שהיו חושבים אויביו שלא תתקיים לו המלוכה ולזרעו אחריו לעונש אותו עון. ואף על פי שנאמר לו על ידי נביא כי בנו שימלוך אחריו הוא יבנה הבית, לא היו מאמינים שיוכל להיות כי בן שיולד לו מאותה האשה יהיה מלך ויבנה בית המקדש לה' שיהיה מקום סליחה וכפרה.

ב. וכשמרד אדוניה בסוף ימיו ורצה למלוך מעצמו בלא רשות היו סבורים שלא יהיה שלמה מלך. וכיון שהמלך וראו כי הצליח הדבר, כי הקושרים עם אדוניה לא עמדו במרדס וברחו איש לאהליו, הכירו כל ישראל כי מה' היא מלכות שלמה. וכיון שרצה האל כי בן שנולד לו מאותה האשה יהיה מלך על כל ישראל ידעו באמת כי נמחל לדוד אותו עון מחילה גמורה ושלימה. והראה לשלמה צורת הבית לעיני כל ישראל והתנדב הוא לבנין הבית והתנדבו בו בני ישראל לפניו. לפיכך חיבר מזמור שיר חנוכה הבית על זה הדרך שהזכיר בו סליחת חטאיו שהיא רפואת נפשו, כי בזה הענין נודעה הסליחה לכל אדם:

10. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קז עמוד א

ונקיתי מפשע רב, אמר לפניו: רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון כולו! – אמר: כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו +משלי ו' + היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה, כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנגע בה – אמר ליה: כל הכי נטרד ההוא גברא? – אמר לו: קבל עליך יסורין. קבל עליו. אמר רב יהודה אמר רב: ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה הימנו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין. נצטרע – דכתיב +תהלים נ"א+ תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין, נסתלקה הימנו שכינה – דכתיב +תהלים נ"א+ השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני, ופירשו ממנו סנהדרין – דכתיב +תהלים קי"ט+ ישובו לי יראיך וגו'. ששה חדשים מנלן – דכתיב +מלכים א' ב'+ והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה,

And I shall be innocent from great transgression. He pleaded before Him, 'Sovereign of the Universe! Pardon me that sin completely [as though it had never been committed]. He replied, 'It is already ordained that thy son Solomon should say in his wisdom, Can a man take fire in his bosom, and his clothes not be burned? Can one go upon hot coals, and his feet not be burned? So he that goeth in to his neighbour's wife; whosoever toucheth her shall not be innocent.' He lamented, 'Must I suffer so much!' He replied, 'Accept thy chastisement,' and he accepted it. Rab Judah said in Rab's name: Six months was David smitten with leprosy, the Shechinah deserted him, and the Sanhedrin held aloof from him. 'He was smitten with leprosy' — as it is written, Purge me with hyssop, and I shall be clean; wash me, and I shall be whiter than snow. 'The Shechinah deserted him' — as it is written, Restore unto me the joy of thy salvation,' and uphold me with thy free spirit. 'And the Sanhedrin kept aloof from him' — as it is written, Let those that fear thee turn unto me, and those that have known thy testimonies. How do we know that it was for six months? — Because it is written, And the days that David reigned over Israel were forty years:

11. תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל עמוד א

דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב +תהלים פו+ עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבושו – אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון? אמר לו: מחול לך. אמר לו: עשה עמי אות בחיי! אמר לו: בחייך איני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע. כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה עשרים וארבעה רננות ולא נענה. פתח ואמר: +תהלים כד+ שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, והטו בתריה למיבלעיה, אמרו: +תהלים כד+ מי הוא זה מלך הכבוד? אמר להו: ה' עזר וגבור. חזר ואמר: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה ולא נענה. כיון שאמר +דברי הימים ב' ו'+ ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך – מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון.

David prayed before the Holy One, blessed be He, 'Sovereign of the Universe! Forgive me for that sin!' 'It is forgiven thee,' replied He. 'Show me a token in my lifetime,' he entreated. 'In thy lifetime I will not make it known,' He answered, 'but I will make it known in the lifetime of thy son Solomon.' For when Solomon built the Temple, he desired to take the Ark into the Holy of Holies, whereupon the gates clave to each other. Solomon uttered twenty-four prayers, yet he was not answered. He opened [his mouth] and exclaimed, 'Lift up your heads, O ye gates; and be ye lifted up, ye everlasting doors: And the King of glory shall come in. They rushed upon him to swallow him up, crying, 'Who is the king of glory?' 'The Lord, strong and mighty,' answered he. Then he repeated, 'Lift up your heads, O ye gates; Yea, lift them up, ye everlasting doors: and the King of glory shall come in. Who is this King of glory? The Lord of hosts, He is the King of glory. Selah';¹⁷ yet he was not answered. But as soon as he prayed, 'O Lord God, turn

not away the face of thine anointed remember the good deeds of David thy servant,' he was immediately answered. In that hour the faces of all David's enemies turned [black] like the bottom of a pot, and all Israel knew that the Holy One, blessed be He, had forgiven him that sin.

12. תורת חיים מסכת סנהדרין דף קז עמוד ב

... והיינו נמי דקאמר ארוממך ה' כי דליתני ולא אמר כי העליתני רמז לשערים ודלתות של בית המקדש שנפתחו על ידו ולכך קאמר ולא שמחת אויבי לי כי אז ראו שונאיו שנמחל עונו וכמו שהתפלל עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו ...